

NEFT HASILATI VƏ İXRACI SAHƏSİNDƏ DÜNYA DÖVLƏTLƏRİNİN QANUNVERİCİLİK VƏ ƏMƏKDAŞLIQ TƏCRÜBƏSİ

Anar Pənahov*

Xülasə

Məqalədə neft ixrac edən bir sıra ölkələrin neft hasilatı və ixracı sahəsində dövlətdaxili qanunvericilik praktikası və əməkdaşlıq təcrübəsi geniş təhlil edilir. Qeyd edilir ki, dövlətlər arasında neft hüquq münasibətlərini tənzim edən neft hüququnda, eləcə də OPEK-in neftin hasilat kvotaları üzrə fəaliyyətində əsas müəyyənedici prinsip məhz dövlətlərin öz əraziləri üzərində suverenliyi prinsipi çıxış edir. Bu mənada lazımı hüquqi bazanın mövcudluğu, o cümlədən müvafiq qanunvericilik sisteminin qəbul edilməsi bu təbii ehtiyatlardan səmərəli və ağılabatan şəkildə istifadənin zəruri şərtidir. Müəllif belə bir nəticəyə gəlir ki, əksər neft ixracatçı-dövlətləri xarici neft şirkətlərinin ölkə ərazisində normal fəaliyyət göstərməsi, o cümlədən bu sahədə digər dövlətlərlə beynəlxalq əməkdaşlığın daha da gücləndirilməsi üçün kifayət qədər müfəssəl qanunvericilik aktları qəbul etmişlər.

Açar sözlər: *neft hasilatı, qanunvericilik, əməkdaşlıq, suverenlik, neft sazişləri, milliləşdirmə.*

Hazırda neft hasil edən ölkələrin siyahısında ilk üçlüyə Səudiyyə Ərəbistanı, Rusiya Federasiyası və ABŞ daxildir [29]. Dünya üzrə neft ehtiyatlarının 80%-i Yaxın Şərqdə yerləşir ki, bunun da 62,5%-i 5 ərəb ölkəsində - Səudiyyə Ərəbistanında (12,5%), BƏƏ, İraq, Qatar və Küveytdə yerləşir. Bununla belə, əsasən bitumdan əldə olunan neft ehtiyatları hesabına Venesuelanın neft ehtiyatları Səudiyyə Ərəbistanının neft ehtiyatlarından böyükdür. Qeyd edilən statistik göstəricilər neft hasil edən dövlətlərin inkişafı üçün neftin nə dərəcədə önəmli olduğunu, o cümlədən onların və bu kimi digər neft ehtiyatlarına malik dövlətlərin qanunvericiliyinin təhlilini zəruri edir.

Dövlətlər arasında neft hüquq münasibətlərini tənzim edən neft hüququnda (yaxud *lex petrolea*), eləcə də OPEK-in neftin hasilat kvotaları üzrə fəaliyyətində əsas müəyyənedici prinsip məhz dövlətlərin öz əraziləri üzərində suverenliyi prinsipidir. Beynəlxalq ümumi hüquqa əsasən, dövlətlər öz əraziləri üzərində suverenliyə malikdirlər. Onlar öz vətəndaşlarına, fiziki şəxslərə və şirkətlərə münasibətdə şəxsi yurisdiksiya həyata keçirirlər. Beləliklə, dövlətlər iqtisadi kontekstdə əsas müəyyənedici maraqların təmin edilməsi üzrə geniş səlahiyyətlərə malikdirlər. Hər bir dövlət bütün birtərəfli məhdudiyətlərdən və digər dövlətlər tərəfindən əsassız müdaxilələrdən azadlığa malikdir. Dövlətin bu cür səlahiyyətləri və özünütəyinetmə xüsusiyyətləri suverenlik adı altında ümumiləşdirilir [11, s.80]. Neft hasil edilən dövlətlər özlərinin daxili və xarici iqtisadi siyasətlərini əsasən böyük neft yataqlarına malik olmaları baxımından müəyyən edirlər. Aydındır ki, lazımı hüquqi bazanın mövcudluğu, o cümlədən müvafiq qanunve-

---

* Bakı Dövləti Universitetinin Beynəlxalq ümumi hüquq kafedrasının dissertantı

ricilik sisteminin qəbul edilməsi bu təbii ehtiyatlardan səmərəli və ağlabatan şəkildə istifadənin zəruri şərtidir.

Dövlətlərin iqtisadi hüquqları və vəzifələri haqqında 1974-cü il Xartiyasının 2(1) maddəsində dövlət suverenliyinin klassik konsepsiyası əks olunmuşdur: “hər bir dövlət bütün sərvətləri, təbii ehtiyatları və təsərrüfat fəaliyyəti üzərində sahiblik, istifadə və sərəncam vermək də daxil olmaqla, tam və daimi suverenliyə malikdir və bu suverenliyi sərbəst həyata keçirir”. Bununla yanaşı, Avropa Enerji Xartiyasının təsisçiləri Xartiyanın Preambulasında “suverenliyi və dövlətin öz enerji resursları üzərində suveren hüquqlarını tanımaqla”, xüsusi olaraq Avropada və qlobal səviyyədə bazar iqtisadiyyatı çərçivəsində və uzunmüddətli perspektivdə qarşılıqlı yardıma və ayrı-seçkiliyin yolverilməzliyi prinsipinə əsaslanan enerji əməkdaşlığının yeni modelinin formalaşdırılması niyyətini vurğulamışlar [26].

Hesab edilir ki, suverenlik konsepsiya olaraq dövlətin neft kontraktlarındakı rolunun müəyyən olunması üçün əsasdır. Bu konsepsiyaya görə, “ədalətli prinsiplər”ə əsaslanma və ya “ədalətli nəticə”yə nail olma zərurəti beynəlxalq dəniz hüququnda dəniz məkanlarının delimitasiyasında (məsələn, ərazi sularının müəyyən olunması) olduğu kimi baş verir. Eynilə, suverenlik konsepsiyası çərçivəsində aparılan müzakirələr kontekstində özünü müəyyən etmə, təbii ehtiyatlar üzərində daimi suverenlik, daxili işlərə qarışmamaq və suveren bərabərlik prinsipləri də mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

BMT qətnamələrində təbii ehtiyatlar üzərində suverenliklə bağlı təsbit olunan normalar təbii ehtiyatlardan istifadə sahəsində ədalətli beynəlxalq əməkdaşlıq üçün ümumi əsas hesab edilir [5, s.130]. Bəzi inkişaf etməkdə olan ölkələrin, xüsusilə də neft ixrac edən ölkələrin bu normaları realizə etmələrinə baxmayaraq, bir sıra digər zəif inkişaf etmiş ölkələrdə həmin normalar abstrakt normalar qalmaqda davam edir. Özlərinin təbii ehtiyatlarının kəşfiyyatı və istismarı üçün zəruri vasitələr olmadığından, bu tip ölkələrin qarşısında duran problemlər həm xarici yardımlar almaqla, həm də BMT-nin müvafiq qətnamələrinə uyğun olaraq xarici yardımlar üçün zəruri şərait yaratmaqla bağlı olur. Lakin, beynəlxalq ictimaiyyət zəif inkişaf etmiş ölkələrə faydalı qazıntılar, o cümlədən neftin kəşfiyyatı sahəsində effektiv maliyyə yardımı göstərməkdə az maraqlı olduğuna görə, həmin dövlətlər üçün yardım mənbəyi xarici xüsusi sektor hesab olunur. Bu mənada Dünya Bankının bəyan etdiyi yeni siyasət həmin dövlətlərin real tələbatlarına heç də müsbət təsir etmir. Beynəlxalq ictimaiyyət daha çox həmin dövlətlərin potensial təbii ehtiyatlarının istismarında həlledici rol oynayır. Belə siyasətin əsas məqsədlərindən biri bu dövlətlər üçün transmilli şirkətlərlə sövdələşmələrində BMT-nin daimi suverenlik barədə qətnamələrinə müvafiq müqavilə şərtlərinə nail olmaqdır [20, s.81-82].

Dövlətin təbii ehtiyatları üzərində suverenliyi və həmin ehtiyatlar üzərində dövlətin mülkiyyət hüququ müvafiq dövlətin ərazisində onun razılığı və ciddi nəzarəti olmadan neftin kəşfiyyatını və hasilatını qeyri-mümkün edir. Beləliklə, dövlət mütləq şəkildə birbaşa və ya dolay yolla neft sazişlərinə cəlb edilir. Bu

səbəbdən də belə sazişlər “dövlət sazişləri” (bəzən isə iqtisadi inkişaf sazişləri) adlanmaqla [5, s.132], onlarda istifadə edilən terminlər, müddəalar və onların praktiki nəticələri mübahisə doğurur. Dövlətin neft sazişlərində iştirakının əsası investisiyaların müdafiəsi ilə bağlı yaranan problemlərdir.

Neft ehtiyatlarının hasilatı zamanı istənilən neft ehtiyatlarına sahib dövlətin məqsədi öz vətəndaşlarının maraqları naminə neft ehtiyatlarının hasilatını həmin ehtiyatların hasilatı üçün neft şirkətlərinin cəlb olunması zərurəti ilə balanslaşdırmaqdan ibarətdir. Bu iki ziddiyyətli marağı balanslaşdırmaq üçün dövlətin zəruri neft siyasəti və bu siyasətin realizəsinə yönələn hüquqi baza olmalıdır.

Neft ehtiyatları müxtəlif yataqlardan müxtəlif şirkətlər tərəfindən hasil olunur; əksər hallarda belə şirkətlər regionun və ya ərazinin su təbəqəsi barədə, yaxud yaxınlıqdakı neft yataqlarında mövcud hasilat göstəriciləri barədə az məlumatlı olurlar. Lisenziya kontraktları əsasında fəaliyyət göstərən ayrı-ayrı şirkətlərdən fərqli olaraq, dövlətin rolu müxtəlif lisenziyalı ərazilərdə, neft yataqlarında və rezervuarlarında ehtiyatların bərpasının optimallaşdırılmasını təmin etmək, eləcə də neft ehtiyatlarının tükənməsi ehtimalının qarşısını almaq məqsədilə neft yataqlarının işlənilməsinin koordinasiyası ilə şərtlənir [16]. Bununla yanaşı, neft yatağının bir hissəsindəki hasilat adətən müvafiq rezervuarın digər hissələrinə də təsir göstərir. Buna görə də ehtiyatların tükənməsinə koordinasiya olunmuş yanaşma maksimal hasilatın təmin olunması üçün zəruridir. Bir qayda olaraq, məhz dövlət neft ehtiyatlarının istismarı üzrə ümumi maraqların realizəsinə ali səlahiyyətlərə və imkanlara malikdir. Dövlət tərəfindən müvafiq koordinasiyanın olmaması ehtiyatların və ya ayrı-ayrı yataqların tükənməsinə gətirib çıxara bilər. Buna görə də neft hasilatının tənzimlənməsində dövlətin rolu əsas hesab edilir.

Xarici neft şirkətinin nöqteyi-nəzərindən isə neft üzərində suverenliyin tanınmasının iki mühüm praktiki xüsusiyyəti vardır. Birincisi, suveren dövlət ya dövlət idarəetməsi və ya dövlət neft şirkəti vasitəsilə birbaşa şəkildə, yaxud da xarici şirkətlə bağlanmış sazişə daxil edilən fəaliyyət planı vasitəsilə dolaylı şəkildə nəzarətin böyük hissəsini əlində saxlamağa çalışır. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, dövlət bu vasitələrdən hər ikisini həyata keçirə bilər. İkincisi, neft hasil edən bir çox az inkişaf etmiş dövlətlər neft kontraktlarına iqtisadi inkişaf sazişləri kimi yanaşırlarsa, Qərb dövlətləri həmin kontraktları vergi qanunvericiliyi kimi nəzərdən keçirirlər [18, s.37].

Eyni zamanda, neft sazişlərinin xarici neft şirkətlərinin gəlirliliyinə təsir göstərən və onları qəbul edən dövlətdə müqavilə şərtlərinin dövlətin xeyrinə dəyişilməsindən müdafiə məqsədi daşıyan iki əsas müddəası da qeyd edilməlidir. Birincisi, danışıqlar yolu ilə həll oluna bilməyən, xüsusilə də iqtisadi dəyişikliklərlə və ya ekspropriasiya ilə əlaqədar mübahisələrin neytral forumda arbitraj tərəfindən həll edilməsini nəzərdə tutan beynəlxalq arbitraj qeyd-şərtidir. Dövlət-daxili əsasda bağlanan müqavilələrdə qeyd edilən arbitraj qeyd-şərtlərində olduğu kimi, beynəlxalq arbitraj qeyd-şərti də arbitrlərin seçilməsi metodunu, arbit-

rajın səlahiyyətlərini, həmçinin xüsusi olaraq müqavilə müddəalarına daxil etməklə və ya mövcud təşkilata (məsələn, Beynəlxalq Ticarət Palatasına) və onun fəaliyyət prosedurlarına istinad etməklə, arbitrajın fəaliyyət prosedurunun müəyyən edir. İkinci müqavilə müddəası sazişin hansı mövcud qanunvericiliklə tənzimləndiyini, qüvvəyə minmə tarixini, gələcək qanunvericilik və normativ hərəkətlərdən asılı olmadığını nəzərdə tutan stabilizasiya müddəasıdır. Belə müddəaların əsaslılığı şübhə altına alınsa da, bir neçə beynəlxalq tribunal tərəfindən (məsələn, Küveyt Aminoyl-a qarşı işi üzrə 1982-ci il tarixli arbitraj qərarı [32], Teksako Liviyaya qarşı işi üzrə 1978-ci il tarixli arbitraj qərarı [31]) dəstək almışdır. Lakin, şübhəsiz, bu müddəaların heç biri qəbul edən dövlətin hökumətinin arzu edilməz hərəkətlərinin yaxud qanunvericilikdə dəyişikliklərin qarşısını ala bilməz. Buna görə də, beynəlxalq arbitraj qeyd-şərti ona təminat verir ki, mübahisəni qəbul edən dövlətin məhkəməsi deyil, işdə hər hansı bir marağı olmayan tərəf həll edəcəkdir. Stabilizasiya barədə qeyd-şərtin əsas funksiyası ondan ibarətdir ki, qəbul edən dövlət şirkət üçün əlverişli olmayan yeni qanunlar qəbul edərsə, şirkətin itkilərinin kompensasiya olunmasına zəmanət verilsin. Belə müqavilə müddəaları, şübhəsiz, etibarlı hesab olunmur və uzunmüddətli müqavilə imzalayan şirkətlər şərait dəyişdiyi hallarda, müqavilə müddəalarına yenidən baxılması problemi üz-üzə gələ bilər. Belə hallarda isə qəbul edən dövlətin ərazisində xarici şirkətin fəaliyyət şəraiti üçün müəyyən siyasi təhlükələr yarana bilər ki, bu da son nəticədə ekspropriasiyaya və uzun zaman aparan və böyük xərcli kompensasiya mübahisələrinə səbəb ola bilər.

Beləliklə, dövlət suverenliyi barədə deyilənləri yekunlaşdıraraq, qeyd edə bilərik ki, suverenlik dövlətin neft sazişlərində rolunun müəyyən edilməsində əsas kimi çıxış edir. Neft ehtiyatlarına malik dövlətin əsas məqsədi ondan ibarətdir ki, o, öz vətəndaşlarının maraqları naminə neft ehtiyatlarının hasilatını həmin ehtiyatların hasilatı üçün neft şirkətlərinin cəlb olunması zərurəti ilə balanslaşdırın.

Məlum olduğu kimi, neft ixrac edən ölkələr arasında əməkdaşlıq zərurəti OPEK üzv-dövlətləri və OPEK+ dövlətlər qrupunun fərqləndirilməsini zəruri etmişdir. Lakin, hansı qrupa aid edilməsindən asılı olmayaraq, neft hasil edən və ixrac edən hər bir dövlətin qanunvericiliyinin fərqli xüsusiyyətlərinin araşdırılması tədqiqat işinin hazırlanması zamanı qarşıya qoyulan əsas vəzifələrdən biri hesab edilir.

Meksika. Meksikada 1911-ci ilə qədər torpaq sahibləri kiçik ödəniş etməklə, faydalı qazıntılara sahib olmaq hüququna malik idilər. Bu hüquq, hətta, bir sahibdən digərinə keçsə də, müddətsiz idi. Nəticədə neft şirkətləri bu imkandan istifadə edərək, faydalı qazıntıların istismarı üçün böyük ərazilər əldə etməyə başladılar ki, bu da böyük həcmdə xarici investisiya axını ilə müşayiət olunurdu. 1911-ci il inqilabından sonra Meksikada 1917-ci ildə qəbul edilən yeni Konstitusiyanın 27-ci maddəsi ilə neft üzərində mülkiyyət hüququ ştatların hökumətlərinə verildi [34]. 2014-cü ildə isə Meksika neft sahəsində mühüm islahatlar həyata keçirdi. Bir sıra neft-qaz və elektroenergetika sahələri xarici və xüsusi kom-

paniyalar üçün açıq elan edildi. Lakin, dövlət neft şirkətləri yenə də bir sıra neft-qaz yataqlarını öz əlində saxlamışlar. İslahatlar vasitəsilə hökumət dərin dəniz özüllərində neft ehtiyatlarının işlənməsi üçün təcrübə və texnologiyaya malik xüsusi şirkətləri cəlb etməklə, neft hasilatını 2025-ci il üçün 3.5 mln. barelə qədər yüksəltməyi planlaşdırır [17, s.5].

26 mart 2021-ci ildə Meksika Prezidenti tərəfindən Petróleos Mexicanos (Pemes) dövlət şirkətinə tam üstün imkanlar verən Karbohidrogen haqqında Qanun layihəsi Nümayəndələr Palatasına təqdim edilmişdir. Yeni neft islahatları neft ehtiyatlarının neft bazalarında saxlanması və neft ehtiyatlarının mühafizəsi üzərində dövlət nəzarətinin gücləndirilməsinə xidmət edəcəkdir [28].

Kanada. Hazırda Kanadada faydalı qazıntılar üzərində mülkiyyət hüququ dövlətə məxsusdur. Lakin burada da 1887-ci ilə qədər yeni ərazilərdə məskunlaşan şəxslərə öz torpaqlarında olan neft ehtiyatlarından istifadə hüququ verilir və bu hüquq mülkiyyətin satışı ilə yeni sahiblərə keçə bilirdi [19, s.297]. XX əsrin sonlarından yeni yerin təkindən istifadə ilə bağlı yeni qanunvericiliyin tətbiqinə baxmayaraq, hələ də Kanadada neft bazarının 10%-i mülkiyyət hüququ əsasında istismar edilən neft yataqlarının sahiblərinin əlində qalmaqdadır. Bununla yanaşı, əyalət hökumətinə deyil, federal hökumətə məxsus torpaqlara da əlavə olaraq neft ehtiyatlarının istismarının 10%-i düşür. Kanada sisteminə əsasən, faydalı qazıntıların hasilatı hüququnun hökumətə aid edildiyi ərazilərdə neft hasilatına görə xüsusi sektor hökumətə hər il təqribən 26 mlrd. dollar həcmində vergi və lisenziya ödənişləri ödəyir [22]. 2008-ci ildən etibarən enerji infrastrukturuna irimiqyaslı layihələr üçün icazələrin təsdiqi prosesində gecikmələri nəzərə alaraq, Kanada Hökuməti bir sıra qanunvericilik islahatlarının qəbulu yolu ilə İrimiyyaslı Layihələrin İdarə Edilməsi Təşəbbüsü Proqramı çərçivəsində federal səviyyədə vahid pəncərə sistemi vasitəsilə müvafiq icazələrin təsdiqi prosesini sadələşdirdi [4, s.137].

Böyük Britaniya. Böyük Britaniyanın Neft haqqında 1934-cü il Qanunu harada yerləşməsindən asılı olmayaraq neft ehtiyatları üzərində mülkiyyət hüququnun Taxt-taca keçməsinə nəzərdə tutur [30]. Britaniyanın şelf ərazisində xüsusi sektor tərəfindən neftin kəşfiyyatı, işlənməsi və hasilatı üçün, Kontinental şelf haqqında 1964-cü il tarixli Qanuna əsasən, hökumətdən lisenziya alınması tələb olunur [33].

Rusiya. Rusiya Federasiyasında təbii ehtiyatlardan istifadəni tənzim edən mövcud qanunvericiliyin böyük hissəsi 1995-ci ildən etibarən qəbul edilmiş və indiyədək bir sıra dəyişikliklərə məruz qalmışdır. Bu sahədə əsas qanunvericilik aktları qismində Yer in təki haqqında 1992-ci il Qanunu, Hasilatın pay bölgüsü sazişləri haqqında 1995-ci il Qanunu, Rusiya Federasiyasının kontinental şelfi haqqında 1995-ci il Qanunu, Ölkənin müdafiəsi və dövlət təhlükəsizliyi üçün strateji əhəmiyyət daşıyan təsərrüfat cəmiyyətlərinə xarici investisiyaların cəlb olunması qaydaları haqqında 2008-ci il Qanunu nəzərdən keçirilməlidir [7, s.431]. Yer in təki haqqında Qanun karbohidrogen ehtiyatları da daxil olmaqla, faydalı qazıntıların və digər yeraltı sərvətlərin kəşfiyyatı və istismarı üzrə fəaliy-

yətin lisenziyalaşdırılmasının ümumi hüdudlarını müəyyən edir. Qanuna əsasən, yerli və xarici şirkətlər tərəfindən neft yataqlarının kəşfiyyatı, işlənilməsi və hasilatı yalnız Rusiya Federasiyasının Geologiya və Yeraltı Sərvətlər üzrə Komitəsinin verdiyi lisenziya əsasında həyata keçirilə bilər [23].

Hasilatın pay bölgüsü sazişləri haqqında 1995-ci il Qanununun əsas xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, dövlət təbii ehtiyatların əsas sahibi kimi mülki hüququn tənzimləmə obyektini olan mülki-hüquqi müqavilə bağlayır. Belə ki, dövlət mülki-hüquqi müqavilə bağlayarkən, istənilən mülki-hüquqi müqavilə tərəfi kimi müqavilə öhdəliklərinə malik olur. Bu, birbaşa olaraq Rusiya Federasiyasının Mülki Məcəlləsinin 124-cü maddəsi ilə də təsdiq edilir. 1995-ci il Qanununda birbaşa olaraq göstərilir ki, hasilatın pay bölgüsü sazişləri mülki-hüquqi xarakterli hüquq və vəzifələr yaradır və mülki hüquqla tənzimlənir [24].

Strateji sektorlara xarici investisiya qoyuluşu haqqında 2008-ci il Qanunu isə 42 strateji fəaliyyət istiqamətini müəyyən edir. Neft-qaz sektorunun daxil edildiyi həmin sektorlara xarici investisiya qoyuluşları artıq Xarici İnvestisiyalara Nəzarət üzrə Dövlət Komitəsinin razılıq tələb edir. Qanunun tələblərinə əsasən, xarici investorların strateji sektorlarda fəaliyyət göstərən şirkətlərin səhmlərinin 50%-dən çoxunu əldə etmələri üçün ilkin razılıq tələb olunur. Qanunun 1-ci maddəsinə əsasən, xarici hökumətlər tərəfindən idarə edilən şirkətlər Rusiya Federasiyasının strateji sektorda fəaliyyət göstərən şirkətlərinin səhmlərinin 25%-ni əldə etmək niyyətində olduqda da, həmin prosedurdan keçməlidirlər. Bununla yanaşı, müvafiq Qanun xarici hökumətlərə və ya onların idarə etdiyi şirkətlərə strateji sektorda fəaliyyət göstərən Rusiya şirkətləri üzərində nəzarət əldə etmələrini qadağan edir [25].

Xarici investorların Rusiyanın təbii ehtiyatlar sektorunda fəaliyyətini tənzim edən yeni qanunvericilik aktlarının qəbulu və bu sahədə mövcud qaydaların liberallaşdırılması bu sahənin inkişafı üçün xarici investisiyaların cəlb edilməsinə, eləcə də müvafiq sahələrin dövlət nəzarətindən çıxmasının qarşısını almaq zərurəti ilə əlaqədar olmuşdur [12, s.212].

Venesuela. Venesuela hələ 1975-ci ildən neftin milliləşdirilməsi layihələrini həyata keçirməyə başlasa da, milliləşdirmənin yeni dalğası 2007-ci ildə baş verdi. Belə ki, 2007-ci ildə ölkə Prezidenti tərəfindən neft şirkətləri qarşısında ölkəni tərk etmək yaxud çox kiçik hasilat payına sahib olmaqla, ölkə ərazisində fəaliyyətlərini davam etdirmək seçimi qoyuldu. 2007-ci ilin yanvarında Prezident Hüqo Çavez bəyan etdi ki, müəyyən edilən yeni qaydaları qəbul etməkdən imtina edən bütün neft layihələri milliləşdiriləcəkdir. Ölkə başçısının Milliləşdirmə haqqında Fərman kimi tanınan qərarı Milli Yığıncaq tərəfindən təsdiq edilən neft assosiasiyalarının birgə milli şirkətlərə çevrilməsinə gətirib çıxardı. Bununla belə, 2010-cu ildən etibarən Venesuela bütün neft hüquqlarını müsadirə etməyə başladı [6, s.417-418].

Boliviya. 2006-cı ildə Boliviya Prezidenti Evo Morales karbohidrogen sənayesini milliləşdirmək məqsədilə hərbi qüvvələrdən istifadə edərək neft və qaz yataqlarını ələ keçirdi. Güc tətbiq etməklə neft və qaz ehtiyatlarını ələ keçirən

Prezidentin sərəncamı ilə xarici investora 6 ay müddətində neftin milliləşdirilməsi ilə bağlı tələb qoyuldu. Braziliya, İspaniya və Argentinadan olan xarici investorların bu akta etirazı ilə regionda və beynəlxalq ictimaiyyətdə gərginlik yaranı. Boliviyanın milliləşdirilmə planına əsasən, 1990-cı ildən etibarən Boliviyanın neft sənayesinə 4 mlrd. dollardan çox investisiya qoymuş xarici investorlar 180 gün ərzində özlərinin nəzarət səhm-paketlərini milli neft şirkətlərinə təqdim etməli idilər [10, s.150]. Beləliklə, XXI əsrin əvvəllərindən başlayaraq, neft sənayesində dövlət müdaxiləsi daha da gücləndi. Bu proses dövlətin aparıcı neft şirkəti olan Yacimientos Petrolíferos Fiscales Bolivianos-un XX əsrin 40-cı illərindəki mühüm rolunu geri qaytardı, lakin, xarici şirkətlərin tam təcrid olunması ilə nəticələnmədi. Bunun əvəzinə, dövlət müdaxiləsi xarici şirkətlərlə bağlanan neft kontraktlarını köklü şəkildə dəyişdi və neft hasilatı üzrə dövlətin icarə haqlarının artmasına səbəb oldu. Nəticədə xarici şirkətlər, xüsusilə də Braziliya dövlət neft şirkəti olan Petrobras tərəfindən qəribə iştirak sxemi formalaşdırıldı. Lakin, şübhəsiz, zaman keçdikcə bu şirkətlər ölkə ərazisində neft sənayesinə investisiya qoyuluşlarını azaltmaqda davam edirlər [21, s.60-63].

Nigeriya. Nigeriyanın neft qanunvericiliyinin araşdırılması iki mühüm sənədin müddələrinin təhlilini zəruri edir. Bunlardan birincisi 1969-cu il tarixli Neft Qanunudur. Qanunun Preambulasında deyilir ki, bu Qanun Nigeriyanın ərazi sularında və kontinental şelfində neftin kəşfiyyatını, eləcə də neft ehtiyatları üzərində mülkiyyət hüququnun və neft hasilatından əldə olunan bütün gəlirlərin Federal Hökumətə verilməsi məsələlərini tənzim edir. Qanunun Preambulasının və 1-ci hissəsinin müddələrinin birləşməsi onu göstərir ki, bütün neft ehtiyatları, o cümlədən bu Qanunun şamil edildiyi ərazilər üzərində mülkiyyət və nəzarət dövlət tərəfindən həyata keçirilir. Digər qanunvericilik aktı Mineral ehtiyatlar və faydalı qazıntıların istismarı haqqında 2007-ci il Qanunudur. Qanuna əsasən, quruda, yerin təkində və ya Nigeriyanın istənilən digər ərazisində olan mineral ehtiyatlar üzərində mülkiyyət və nəzarət Nigeriya xalqı adından fəaliyyət göstərən Federal Hökumətə məxsusdur. Beləliklə, neft ehtiyatlarının qanuni sahibi kimi Federal Hökumət dövlətin neft siyasətini müəyyən edir, həmçinin bu sahədə fəaliyyəti tənzim edən normalar qəbul edir. bu mənada Hökumət beynəlxalq neft şirkətləri ilə sazişlər bağlaya və onların fəaliyyətinə nəzarət həyata keçirə bilər [1, s.170-172].

Yaxın Şərq ölkələrində neftin kəşfiyyatı və hasilatı üzrə qanunvericilik də neft şirkətlərinin və dünya bazarının marağına səbəb olmuşdur. Regionun bir çox dövlətləri monarxiya idarəetmə quruluşuna malik olduğundan, neft ehtiyatları üzərində mülkiyyət hüququ torpaq sahiblərinə deyil, dövlətə məxsusdur. Neftin kəşf olunduğu ilk dövrlərdə texnoloji yeniliklərdən kənar qalan Yaxın Şərq, eləcə də bir sıra Latın Amerikasına dövlətləri xüsusi neft şirkətlərini öz ərazilərində olan neft ehtiyatlarının kəşfiyyatı və hasilatı üçün dəvət etdilər. Bu cür razılaşmalar konsessiya sazişləri formasında idi. Konsessiya sazişləri zəngin neft ehtiyatlarına malik dövlətlərin öz neft ehtiyatlarının işlənilməsi məqsədilə beynəlxalq neft şirkətləri ilə razılaşmalarıdır. Bir qayda olaraq, konsessiya saziş-

lərinə əsasən, neftin kəşfiyyatını həyata keçirən şirkət sazişi imzalayarkən, qəbul edən dövlətə müəyyən bonus ödəyir, həmçinin sazişin qüvvədə olduğu müəyyən dövr ərzində hasil edilən neftə görə müəyyən faiz ödəyir [18, s.38-39]. Məsələn, 1933-cü ildə Səudiyyə Ərəbistanı Standard Oil şirkəti ilə 500 min kvadrat mil ərazidə cəmi 50 min funt sterlinq dəyərində 60-illik müddətə imzaladığı konsessiya sazişi, 1972-ci il tarixli Səudiyyə Ərəbistanı ilə AUXIPAR arasında imzalanmış konsessiya sazişi [14, s.14]. Bununla yanaşı, bu konsessiya sazişləri, ABŞ imzalanan konsessiya sazişlərindən fərqli olaraq, neft şirkətini neft hasil etməyə, o cümlədən hər hansı bir ərazidə kəşfiyyat və ya hasilat işləri aparılmadıqda, həmin ərazini geri qaytarmağa öhdəlikləndirmirdilər. Bir çox hallarda beynəlxalq neft şirkətləri qəbul edən dövlətdə vergi öhdəliklərindən imtina bərdə razılığa gəlirlər. Həmin dövrdə ABŞ-da neft hasilatı məqsədilə öz torpaqlarını neft şirkətlərinə icarəyə verən şəxslər neft kontraktlarına hasil edilən neftin ümumi dəyərinin səkkizdə bir hissəsi dəyərində fiksasiya olunmuş icarə haqqı, o cümlədən müəyyən edilmiş müddət ərzində neft hasilatı mümkün olmadıqda, icarə müqaviləsinin bitməsinə və torpağın sahibinə geri qaytarılmasını nəzərdə tutan müddəalara daxil edirdilər [8, s.56]. Zaman keçdikcə, beynəlxalq neft sazişləri daxili neft sazişləri ilə (məsələn, ABŞ praktikasında istifadə edilən xüsusi neft kontraktları) ümumi əlamətlər əldə etməyə başladı.

Misir. Misirin neft sənayesi ölkədə ən dinamik və çiçəklənən sahələrdən biridir, neft hasilatı isə hazırda sənayenin ən mühüm sahəsi hesab edilir. Belə ki, ölkənin ümumdaxili məhsulunun 8-10%-ni təşkil edir. Misir Hökuməti beynəlxalq neft şirkətlərini ölkənin neft yataqlarının kəşfiyyatı və istismarına təşviq edir. Hazırda Misir ərazisində 50-dən çox beynəlxalq neft şirkəti fəaliyyət göstərir. Misirdə neft sənayesi Neft Nazirliyi tərəfindən idarə edilir. Nazirlik çərçivəsində dörd iri neft şirkəti dövlət agentləri qismində fəaliyyət göstərir. Bu şirkətlər xarici neft şirkətləri ilə hasilatın pay bölgüsü sazişləri əsasında əməkdaşlıq üzrə konsessiya sazişləri bağlayırlar. Misir Konstitusiyasının 123-cü maddəsinə əsasən, ölkənin təbii ehtiyatlarının istismarına dair hər bir yeni konsessiya sazişi üçün xüsusi qanunvericilik aktının qəbulu tələb olunur. Parlament tərəfindən qəbul edilən belə qanunvericilik aktı Neft Nazirini Hökumət adından digər tərəflərlə müqavilə bağlamaq üzrə səlahiyyətləndirir. Belə qanunvericilik aktında birbaşa olaraq göstərilir ki, konsessiya sazişində təsbit edilən qayda və prosedurlar hər hansı bir digər ziddiyyətli qanunvericilik müddəasının olub-olmamasından asılı olmayaraq, qanun qüvvəli hesab edilir və icra olunmalıdır. Müvafiq olaraq, konsessiya sazişlərinin müqavilə müddəaları *lex specialis* statusuna və hüquqi qüvvəsinə malik olur. Bu müddəa neft sazişlərində təsbit edilmiş müqavilə normalarının Misir qanunvericiliyi üzərində aliliyini təmin edir [9, s.387-389].

İraq. İraqda neft sənayesinin hüquqi tənzimlənməsi ölkə Konstitusiyasının 2 maddəsində təsbit edilmişdir. Konstitusiyanın 111-ci maddəsində deyilir ki, neft və qaz bütün regionlarda və əyalətlərdə bütün İraq xalqına məxsusdur. İraq Hökumətinin neft ehtiyatlarını idarə etməsini əsaslandırmaq üçün çıxış nöqtəsi məhz bu maddə hesab edilir. Eyni zamanda, 2007-ci ildə təqdim edilən, lakin

Kürdüstan rəhbərliyi ilə olan ziddiyyətlərə görə, hələ də qəbul edilməyən Neft haqqında Federal Qanun Layihəsi [2, s.193-277] məhz Konstitusiyanın 111-ci maddəsinə istinad etməklə başlayır. Hesab edilir ki, əgər İraqın bütün nefti İraq xalqına məxsusdursa və İraq Hökuməti İraq xalqının suveren suveren təmsilçisidirsə, o halda neft ehtiyatları məhz İraq Hökuməti tərəfindən idarə edilməlidir. Konstitusiyanın 112-ci maddəsinə əsasən, İraq Hökuməti neft ehtiyatlarına malik regionların və əyalətlərin hökumətləri ilə birlikdə neft və qaz ehtiyatlarının idarəetməsini həyata keçirir. Bu zaman Hökumət neftdən əldə olunan gəlirləri bütün ölkə ərazisində proporsional şəkildə bölüşdürməklə, xüsusilə də əvvəlki rejimin fəaliyyəti nəticəsində zərər çəkmiş ölkənin müxtəlif regionlarının balanslaşdırılmış inkişafına nail olmalıdır. Daha sonra, 112-ci maddədə deyilir ki, İraq Hökuməti regionların və əyalətlərin hökumətləri ilə birlikdə ölkənin neft-qaz ehtiyatlarının elə bir zəruri strateji siyasətini formalaşdırmalıdır ki, bu siyasət, bazar prinsiplərinin ən müasir metodlarından istifadə etməklə və xarici investisiyaları təşviq etməklə, İraq xalqına maksimum gəlir gətirsin. Göründüyü kimi, İraq, neft ehtiyatları üzərində İraq xalqının sahiblik hüququnu tanımaqdan başqa, bu sahənin hüquqi tənzimlənməsi ilə bağlı hər hansı bir konkret qanunvericilik aktı qəbul etməmişdir. Buna baxmayaraq, ölkənin neft-qaz siyasəti mərkəzi və regional hökumətlər arasında büdcə sazişləri, eləcə də beynəlxalq neft şirkətləri ilə müqavilə praktikası əsasında müəyyən olunur [13, s.9-13].

Oman. Oman Sultanlığının yeni Neft-qaz Qanunu 2011-ci ildə qüvvəyə minmişdir. Yeni Qanun Oman ərazisində olan bütün neft məmulatlarına (bura həm xam neft, həm təbii qaz daxildir) tətbiq olunur. Qanunda xüsusi olaraq vurğulanır ki, Oman ərazisində bütün neft məmulatları hökumətin mülkiyyətindədir və hər hansı bir üçüncü tərəf onlar üzərində mülkiyyət hüququ əldə edə bilməz. Lakin, Oman Hökuməti ilə əvvəllər neft yataqlarının istismarı və hasilatın pay bölgüsü sazişlərini bağlamış şirkətlər yeni qanunvericiliyin təsiri altına düşməyəcəklər. Belə ki, Qanunun 2-ci maddəsinə əsasən, bu Qanun “mövcud konsessiya sazişlərinin müddəalarına xələl gətirmir”. 14-cü maddəyə əsasən, konsessiya sazişləri bu sazişlərin obyektı olan neftlə zəngin ərazilərin özlərinə münasibətdə mülkiyyət hüququ nəzərdə tutmur. Bu cür sazişlər müəyyən müddətə bağlanmalı və yalnız *Taxt-tac* tərəfindən ratifikasiya edildikdən sonra qüvvəyə minir [15, s.500].

İndoneziya. Zəngin neft ehtiyatlarına malik dövlətlər sırasında ən müfəssəl qanunvericilik aktlarından biri İndoneziyada qəbul edilmişdir. Belə ki, İndoneziyanın 67 maddədən ibarət Neft və qaz haqqında 2001-ci il Qanunu neft ehtiyatları üzərində mülkiyyət və nəzarət məsələlərini, xarici neft şirkətləri ilə bağlanan neft kontraktlarının təsnifatını, onların hər birinin tərtib olunma, qüvvəyə minmə, realizəsi və ləğvi qaydalarını kifayət qədər dəqiqliklə özündə ehtiva edir. Qanunun 4-cü maddəsinə əsasən, İndoneziyanın ərazisi hüdudlarında mövcud olan bərpa olunmayan strateji təbii ehtiyatlar kimi neft və qaz dövlət tərəfindən idarə edilən milli mülkiyyətdir. Faydalı qazıntıların istismarına cavabdeh olan və dövlət nəzarətini həyata keçirən tərəf qismində İndoneziya Hökuməti çıxış edir. Bu məqsədlə Hökumət İcraedici Orqan yaradır (maddə 4.3). Daha

sonra, Qanun şaquli və üfüqi neft-qaz fəaliyyətinin müxtəlif formalarını fərqləndirir. Şaquli fəaliyyətə neft ehtiyatlarının kəşfiyyatı və istismarı, üfüqi fəaliyyətə isə emal, daşınma, saxlanma və ticarət aid edilir. Qanunun 9-cu maddəsinə əsasən, bu fəaliyyət formaları dövlətin təsərrüfat subyektləri, regional dövlət təsərrüfat subyektləri, kooperativlər kiçik şirkətlər, o cümlədən xüsusi biznes subyektləri tərəfindən həyata keçirilir [27]. Bununla belə, bir sıra tədqiqatçılar tərəfindən İndoneziyanın neft-qaz qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsi zərurəti qeyd edilir və Parlament və Hökumətin siyasi prioritetlərindən asılı olan bir sıra məsələlərin dəqiqləşdirilməsi təklif olunur: institusional struktur və dövlət müəssisələrinin rolu; neft və qaz üçün fiskal rejim; neft və qaz hasilatından və istismarından əldə edilən gəlirlərin milli səviyyədə subregional bölgüsü; şəffaflığın təmin olunması mexanizmlərinin işlənilməsi [3, s.1-2].

Neft hasil edən və ixrac edən bir sıra dövlətlərin qanunvericiliyinin fərqli xüsusiyyətlərinin araşdırılması belə nəticəyə gəlməyə imkan verir ki, heç də bütün neft ixracatçıları xarici investorlar üçün əlverişli qanunvericilik təminatı və şərait formalaşdırmamışlar. Bu hal fərqli səbəblərdən ortaya çıxa bilər. Məsələn, inkişaf etmiş neft ixracatçıları olan dövlətlər xarici neft şirkətləri ilə bağlanan müqavilələri fiskal vasitə qismində nəzərdən keçirirlər. İnkişaf etməkdə olan neft ixracatçı-dövlətləri isə bu müqavilələrə ölkəyə investisiya axını nöqteyi-nəzərindən yanaşırlar.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, dövlətlər xarici neft şirkətləri ilə bağlanan konsessiya və ya hasilatın pay bölgüsü sazişlərində iştirak etmək hüququnu, eləcə də bu sazişlərin bağlanması müəyyən olunması, xarici neft şirkətlərinin fəaliyyəti üzərində nəzarətin saxlanması kimi imtiyazları öz əllərində saxlamaqla, daha çox gəlir əldə etməyə nail olmağa çalışırlar. Eyni zamanda, Venesuela və Boliviya kimi dövlətlərdə hökumət tərəfindən neft sənayesinin tam ələ keçirilməsi beynəlxalq ictimaiyyəti həmin ölkələrə münasibətdə ehtiyatlı mövqe tutmağa məcbur edir. Buna baxmayaraq, əksər neft ixracatçı-dövlətləri xarici neft şirkətlərinin ölkə ərazisində normal fəaliyyət göstərməsi, o cümlədən bu sahədə digər dövlətlərlə beynəlxalq əməkdaşlığın daha da gücləndirilməsi üçün kifayət qədər müfəssəl qanunvericilik aktları qəbul etmişlər.

İstinadlar:

1. Aladeitan L. Ownership and Control of Oil, Gas and Mineral Resources in Nigeria: Between Legality and Legitimacy // *Thurgood Marshall Law Review*, 2013, Vol. 38, pp. 159-197.

2. Bejesky R. Geopolitics, oil law reform and commodity market expectations // *Oklahoma Law Review*, 2011, Vol. 63, pp. 193-277.

3. Bria E., Heller P.R., Lassourd T., Westenberg E., Wagner M.G., Bauer A. Indonesia's Oil and Gas Legislation: Critical Issues. Natural Resource Governance Institute, 2016, 34 p.

4. Energy Policies of IEA Countries. Canada. 2015 Review. Paris, International Energy Agency, 2016, 283 p.

5. Garcia-Castrillon C.O. Reflections on the law applicable to international oil contracts // *The Journal of World Energy Law & Business*, 2013, Vol. 6, No. 2, pp. 129-162.

6. Garcia J.C. The new integrated oil service contracts in a Venezuela in dire straits // *Journal of Energy & Natural Resources Law*, 2017, Vol. 35 (4), pp. 417-431.
7. Hober K. Law and Policy in the Russian Oil and Gas Sector // *Journal of Energy & Natural Resources Law*, 2009, Vol. 27 (3), pp. 420-444.
8. Johnston D. *International Petroleum Fiscal Systems and Production Sharing Contracts*. Tulsa, PennWell Corporation, 1994, 325 p.
9. Khatchadourian M. Legal Safeguards in Egypt's Petroleum Concession Agreements // *Arab Law Quarterly*, 2008, Vol. 22, pp. 387-396.
10. Klein H.S. Bolivian Oil and Natural Gas under State and Private Control, 1920-2010 // *Bolivian Studies Journal*, 2014, Vol. 20, pp. 141-164.
11. Lowe V. Sovereignty and International Economic Law / In: *Redefining sovereignty in international economic law*. Ed. by W.Shan, P.Simons, D.Singh. Oxford, Hart Publishing, 2008, pp. 77-86.
12. Morozova N. Russia / *The Oil and Gas Law Review*. Ed. by C.B. Strong. London, Law Business Research, 2013, pp. 202-212.
13. Oil & Gas Law of Iraq. Introduction to the Laws of Kurdistan. Stanford Law School, Iraq Working Paper Series, 2018, 40 p.
14. Olawuyi D.S. Local content requirements in oil and gas contracts: regional trends in the Middle East and North Africa // *Journal of Energy & Natural Resources Law*, 2018, Vol. 37 (1), pp. 1-25.
15. Rose E. Oman's New Oil and Gas Law // *Journal of Energy & Natural Resources Law*, 2011, Vol. 29 (4), pp. 499-507.
16. Schulte R.J., Asshert A. Stranded Gas in the Netherlands: What is the Potential / *SPE Conference Paper SPE-152357-MS*, 2012.
17. Seelke C.R., Ratner M., Villareal M.A., Brown P. Mexico's Oil and Gas Sector: Background, Reform Efforts, and Implications for the United States. Congressional Research Service, 2015, 22 p.
18. Smith E.E. International Petroleum Development Agreements // *International Natural Resources, Energy, and Environmental Law*, Fall, 1993, pp. 37-39, 61-63.
19. Thompson A.R. Sovereignty and Natural Resources – A Study of Canadian Petroleum Legislation // *Valparaiso University Law Review*, 1967, Vol. 1, pp. 284-319.
20. Zakariya H.S. Sovereignty over natural resources and the search for a new international economic order // *Natural Resources Forum*, 1980, pp. 75-84.
21. Zarati F. La nacionalización de los hidrocarburos en Bolivia: luces y sombras // *NOVAMERICA*, 2013, Vol. 139, pp. 60-63.
22. <https://www.canadianenergycentre.ca/672-billion-the-energy-sectors-revenues-to-canadian-governments-2000-2018/>
23. <https://www.docs.cntd.ru/document/9003403>
24. <https://www.docs.cntd.ru/document/9014988>
25. <https://www.docs.cntd.ru/document/902099385>
26. https://www.energycharter.org/fileadmin/DocumentsMedia/Legal/1991_European_Energy_Charter.pdf
27. <https://www.extwprlegs1.fao.org/docs/pdf/ins42692.pdf>
28. <https://www.hklaw.com/en/insights/publications/2021/03/mexico-debatira-reforma-para-el-sector-petroleo-y-gas>
29. <https://www.infoplease.com/science-health/energy/top-world-oil-producers-exporters-consumers-and-importers-2006>
30. https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1934/36/pdfs/ukpga_19340036_en.pdf
31. https://www.trans-lex.org/261700/_texaco-overseas-petroleum-company-v-the-government-of-the-libyan-arab-republic-yca-1979-at-177-et-seq-/

32. https://www.trans-lex.org/261900/_/ad-hoc-award-kuwait-v-the-american-independent-oil-company-21-ilm-976/

33.

https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/GBR_1964_Act.pdf

34. https://www.web.oas.org/mla/en/Countries_Intro/en_mex-int-text-const.pdf

ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО И ПРАКТИКА СОТРУДНИЧЕСТВА СТРАН МИРА В ОБЛАСТИ ДОБЫЧИ И ЭКСПОРТА НЕФТИ

Анар Панахов*

Резюме

В статье подробно анализируется практика внутригосударственного законодательства и сотрудничества некоторых стран мира в области добычи и экспорта нефти. Отмечается, что в нефтяном праве, который регулирует правовые отношения между государствами, в том числе и в деятельности ОПЕК по квотам добычи нефти основным определяющим принципом выступает именно принцип суверенитета государств над собственными природными ресурсами. В этом контексте наличие необходимой правовой базы, в том числе принятие соответствующей законодательной системы является необходимым условием эффективного и рационального пользования этих природных ресурсов. Автор делает вывод о том, что большинство стран-экспортеров нефти приняли достаточно совершенных законодательных актов для нормального функционирования зарубежных нефтяных компаний в стране, а также для усиления международного сотрудничества с другими странами в данной области.

Ключевые слова: добыча нефти, законодательство, сотрудничество, суверенитет, нефтяные контракты, национализация.

LEGISLATION AND COOPERATION PRACTICE BETWEEN STATES IN THE FIELD OF OIL PRODUCTION AND EXPORT

Anar Panahov**

Abstract

In the article it has been analyzed in detail the practice of domestic legislation and cooperation of some states in the field of oil production and export. It is noted that in oil law, which regulates legal relations between states, including in the activities of OPEC on oil production quotas, the main determining principle is the principle of states' sovereignty over their own natural resources. In this context, the presence of the necessary legal framework, including the adoption of an appropriate legal system, is a prerequisite for the efficient and rational use of these natural resources. The author concludes that, the majority of oil exporting countries have adopted sufficiently perfect legislative acts for the normal functioning of foreign oil companies within the state, as well as for strengthening international cooperation with other countries in this area.

Keywords: oil production, legislation, cooperation, sovereignty, oil contracts, nationalization.

---

* Диссертант кафедры международного публичного права Бакинского государственного университета

** Ph.D Candidate, Baku State University